

ROVAROK osztálya

Gubacsdarazsak (Cynipidae)

A gubacsdarazsak lárvái tölgy-és cserfa levelén zöldes, vagy pirosuló gömbökként tűnnek fel, amelyeket általában gubacsoknak neveznek. A gubacsok termelése a tölgyfa nevéhez fűződik. A tölgyfán ugyanis 200-nál többféle különböző gubacsot találtak. Leghíresebbek az aleppói gubacsok, amelyek 60–70% csersavat tartalmaznak, míg a közép-európai gubacsok körülbelül 10%-ot. Már Hippokrates és Theophrastus idejében ismerték és alkalmazták a gubacsokat nemcsak ipari, de orvosi célra is. A gubacs nem más, mint egy, idegen külső hatásokra izgatott növényrész sejtjeinek túltengése, túlságos, abnormális megnövekedése. Bennük ezek az apró állatok zavartalanul fejlődhetnek ki. A gubacs a gubacsdarazsnak mintegy a gyermekszobája. A gubacsdarazsak mindegyikének megvan a maga speciális növénye, melyen gubacsát létrehozza, de különös előszeretettel keresik fel e célból a tölgyfát.

Gyapjaslepke vagy gyapjaspille (*Lymantria dispar*)

Őshonos rovarunk, a tömeges szaporodásra hajlamos lombfogyasztó rovarok közé tartozik. Kutatások szerint tömegszaporodása a száraz-meleg időjárás következménye. A gradációk kitörése rendszerint az őszi és téli időszakban, csapadékban szegény, aszályos években kezdődik. Lerakott petecsomója a fa kérgén zuzmóra, gombára emlékeztető, kávébarna, kicsiny halom, amelyet a nőstény potrohvégi szőrzetével s ragadós váladékával tömörít össze. Szőrös hernyói a széllel más fákra is átvitorláznak. A kifejlett hernyók a 6-8 cm hosszúságot is elérhetik, testüket erős, sörteszerű szőrzet borítja. A hernyók szőre az arra érzékenyeknél allergiás tüneteket válthat ki. Megtámadhatják az erdő melletti gyümölcsösöket is, de a kártevők megtalálhatók az erdő melletti gabonátláokban, dísznövényeken is. A kikelt hernyók egy selyemszálon lógnak lefelé a fákról, ezáltal a szél könnyen tovasodorja őket. Június végén, július elején érik el a teljes fejlettséget, ezután bábozódnak, majd kb. 10 nap múlva jönnek elő a lepkék. Ezek már nem rágnak. A pusztítást hernyó állapotában végzik.

Szarvasbogár (*Lucanus cervus*)

Ivari kétalakúság jellemzi őket, a nőstények "agancsa" jóval kisebb és gyengébben fejlett, mint a hímeké. Különleges nyáló szájszervükkel az idősebb tölgyfák repedezett kérgéin kicsurgó édeskés nedvet nyalogatják. A nőstények kegyeiért a hímek gyakran szabályos "lovagi tornát" vívnek, "agancsaikat" összeakasztva egymást a faágról igyekeznek letaszítani. Erdőlakó faj, elsősorban tölgyesekben él. A lárvák fejlődéséhez öreg, korhadó fák szükségesek, ezért idősebb állományú tölgyesekben figyelhetők meg nagyobb egyedszámban. Elsősorban tövisszűrő gébics fészke alatt találkozhatunk időnként nagyobb mennyiségű tetemükkel, hiszen ez az erős csőrű madár könnyedén roppantja meg a kemény kitinpáncélt. Kisragadozóink közül a nyuszt, a nyest és a hermelin is előszeretettel fogyasztja a kirajzó és földre pottyanó példányokat, de az elsősorban gyümölcsfogyasztó erdei- és nagy pele is képes zsákmányul ejteni. Magyarországi állományainak nagyságát az időskorú tölgyerdők mennyisége, kiterjedése határozza meg elsődlegesen.

Nagy hőscincér (*Cerambyx cerdo*)

Teste 24-55 mm hosszú, sötétbarna. A hím csápja sokkal hosszabb, a nőstényé kissé rövidebb, mint a test. Hazánk tölgyeseiben mindenütt elterjedt, bár az Alföld középső részén sokkal ritkább. Az öreg erdők, fás legelők, artéri ligetek, parkok jellemző állata, mivel fejlődéséhez vastag törzsű, napsütötte, még lábon álló, de részben már elpusztult tölgyfák szükségesek. A számára alkalmas helyen néha nagy számban fordul elő. Szelidgesztenyében is megtelepedhet. Lárvái 2 évig a kéreg alatt, a fa élő és elhalt része határán rágnak, majd mélyen a farészbe húzódnak, és a 4. év végén meszes dugóval lezárt kamrában bebábozódnak. A kifejlett bogarak nappal a laza kéreg alatt, a lárvák járataiban vagy farakásokban bújnak meg, illetve fák kifolyó nedvét nyalogatják. Késő délután, de főleg este a fák törzsén szaladgálnak, illetve röpködnek.

KÉTÉLTŰEK osztálya

Foltos szalamandra (*Salamandra salamandra*)

A foltos szalamandrával elsősorban a kora esti óráktól találkozhatunk a nyirkos, hűvös erdők avarjában. Esős időszakban azonban nappal is az utunkba akadhat. A foltos szalamandra lárváit könnyűszerrel megkülönböztethetjük az ebihalaktól, mivel szemük mögött külső kopolytújk lengedeznek. A feltűnő mintázat figyelmeztet mérgező bőrváladékára (szalamandrin nevezetű alkaloida), mely szembe vagy szájba jutva nyálkahártya gyulladást okozhat, kisebb testű emlősök esetében pedig ez társulhat izomrángással és szapora légzéssel is. Hazánkban elsősorban az Északi-középhegység hűvös klímájú erdőinek, patak völgyeinek lakója. Nyugat-Magyarországon is előfordul a Kőszegi- és a Soproni-hegységben. Kora tavasszal (március-április) előbújnak talajüregben, korhadt fatörzsek alatt húzódozó telelőhelyükről, ahol nemritkán több példány is együtt vészeli át a hideg időszakot.

HÜLLŐK osztálya

Erdei sikló (*Zamenis longissimus*)

Az erdei sikló a második legnagyobb testű kígyónk a haragos sikló után. A Dunántúl domb- és hegyvidékein, illetve az Északi-középhegységben egyaránt megtalálható. Síkvidékeinkről hiányzik. Magyarországon elsősorban fás, bokros, ugyanakkor tisztásokkal, napos terekkel tarkított, mozaikos vegetációtípusokban található meg. Kedveli a ritkás tölgyeseket, erdőszéleket és minden olyan helyet, ahol a zárt erdő valamilyen oknál fogva megszakad. Előszeretettel sűtkérezik farönkök, erdőszéli cserjék tövében, valamint kőrakások mentén. Bár félénk természetű, az általános emberi jelenlét nem különösebben zavarja. Előfordul elvadult vagy természetes növényzettel beültetett kertekben, és alkalmanként még házakba is bemerészkedik búvóhely vagy zsákmány után kutatva. Az erdei sikló nappali életmódot folytat. Elsősorban a reggeli, délelőtti órákban aktív, enyhe, borongós időben egész nap találkozhatunk vele. Melegvérű gerinceseket, rágcsálókat, cickányokat és madarakat zsákmányol. Áprilistól júniusig gyakran mászik fákra és bokrokra, ahol madárfészkeket foszt ki. Az erdei siklók a telet hibernált állapotban töltik. Ragadozójuknak tekinthető minden olyan emlős és madár, amely hajlamos kígyót zsákmányolni. A meglepett erdei siklók ritkán támadnak, inkább mozdulatlaná dermednek, vagy halkán igyekeznek a sűrű növényzetben eltűnni.

MADARAK osztálya

Csuszka (*Sitta europaea*)

A csuszka sohasem él nagyobb csoportokban, hanem többnyire párosan; legfeljebb egynéhány család verődik össze. Főleg a vegyes állományú, magas törzsű, de aljnövényzetben is bővelkedő erdőket szereti. Az emberektől nem fél. Ősszel a vonulási ösztön miatt kóborlásait nagyobb területre is kiterjeszti. Minden körülmények között a fákhöz tartja magát, csak kivételes szükségből szánja rá magát arra, hogy fátlan térséget átrepüljön. A csuszka rovarpusztítása révén igen hasznos madár. Magyarországon gyakori faj, amely nem válogat hegy és síkvidék között, hanem megtelepszik mindenütt, ahol ligetet, vagy erdőt talál.

Erdei pinty (*Fringilla coelebs*)

Hazánkban mindenütt előfordul az Alföldtől a dombvidékeken át középhegységeink legmagasabb pontjáig. Eredetileg kifejezetten erdei madár volt. A nagyobb kiterjedésű középhegységi lomb- és tűlevelű erdőket éppen úgy kedveli, mint az ártéri ligeterdőket vagy a kisebb alföldi telepített erdőket. Szívesen megtelepszik nagyobb parkokban, gyümölcsösökben, idős fában gazdag kertekben, sőt mezővédő erdőszéleken és útszéli fasorokban is. Általában öreg fákra fészkel, amelynek vastag ágán jól el tudja rejteni a fészket. Főleg növény-, elsősorban magevő. Táplálékát a földön járva szedegeti össze, de rovarokat és más állati eredetű táplálékot is elfogyaszt. Fiókáit hernyókkal, bogarakkal, kétszárnyúakkal és pókokkal eteti.

Szécinege (Parus major)

Eurázsiai és észak-afrikai elterjedésű faj. Hazánkban mindenfelé költ, ahol természetes vagy mesterséges fészekodúkat talál. Optimális élőhelyei a lomberdők, azok közül is elsősorban az idősebb tölgyeseket kedveli. Rendszeresen költ fenyvesekben, ártéri erdőkben, mezőgazdasági területeken, városi parkokban és kertekben is. Természetes vagy mesterséges odúban is szívesen költ, de megtalálhatjuk fészkelő postaládában, fali üregben vagy vasúti rámpa rúdájában is. Az alacsonyabban levő fészkelőhelyeket kedveli. A fiókanevelés idején legfontosabb táplálékát a hernyók képezik. Ezek közül elsősorban a lombzatban élőket (kis és nagy téliaraszoló, tölgyilonca és a különféle bagolylepkefajok) kedveli. Pókokat is gyakran fogyaszt, ezek fiókák táplálékából nagyobb számban kerültek elő. Ritkábban elkap egy-egy lószúnyogot, bogarat, szöcskét és poloskát is. Téli táplálékát bogarak, levél- és pajzstetvek, pókok, illetve különböző magvak alkotják. A szécinege a többi cinegefajhoz hasonlóan a lombkoronaszintben táplálkozik, de ősszel és télen gyakran keresi zsákmányállatait a talajon is. Állandó, illetve kóborló madár.

Citromsármány (Emberiza citrinella)

Magyarországon általánosan elterjedt, az Alföldön éppen úgy költ, mint a dombvidéken és középhegységeinkben. Megtelepedésének egyik feltétele a viszonylag nagy kiterjedésű, kevésbé zavart és nem zárt erdő. Elsősorban a ligeterdőket kedveli, ezért találkozunk vele gyakran a folyami ártereken. A dombokon levő és a középhegységi erdők tisztásain, bokros, fás lejtőin, irtásain szinte mindenütt fészkel. Zárt erdő belsejébe soha nem húzódik. Viszonylag ritkán fészkel a kis kiterjedésű alföldi erdőfoltokban. Revír (egy fészkelő párhoz tartozó fészkelési terület) tartó madár. A szegélyterületeken fészkel (erdők, tisztások széle, bokor és erdősor). Fészket kicsi talajmélyedésbe fűszálakból, finom gyökerekből, növényi rostokból építi. Főleg magevő madár, elsősorban a lisztes magvakat fogyasztja. Télen nagy csapatokban a hó alól kiálló gyomok magjait szedik össze. Fiókáikat főleg rovarokkal és pókokkal etetik. Kóborló madár. Télen nagy csapatokba verődik, és az emberi lakóhelyek közelébe húzódik. Földön levő fészke gyakran megsemmisül ragadozók, erdei sikló, vaddisznó károsítása miatt. A nagy esőzések is sok fészkealjzat tönkretesznek. Mindezek ellenére országos állománya nem veszélyeztetett.

Nagy fakopáncs (Dendrocopos major)

A fakopáncsokra általában jellemző, hogy színük fehér-fekete, legtöbbször piros vagy sárga mintázattal kiegészítve. A nagy fakopáncs mérete és színezete alapján a balkáni fakopánccsal téveszthető össze. A hímnek piros tarkófoltja van. A fiataloknál az egész fejtető piros. Mindenféle erdőtípusban megél, különösen szereti a lucos és erdei fenyveseket, de a nagyobb parkokban és kertekben is megtaláljuk. Óvatos és éber madár, de télen rájár az etetőkre is. Rovarokat, fenyőmagvakat, csonthéjas gyümölcsöket eszik, de néha madártojásokat és fiókákat is rabol. A fatörzsekre vízszintes lyuksorokat fúr, hogy a kifolyó nedveket megcsapolhassa. A tobozokat beszorítja a kéreg alá, és úgy szedi ki belőlük a magvakat. A fatörzsen táplálkozó fajok többségéhez hasonlóan télen is megtalálja táplálékát, ezért nem vonul el. Télen kóborló, de soha nem megy messze előző évi költőhelyétől.

Szajkó (Garrulus glandarius)

Különféle erdőkben (lombhullató és tűlevelű), nagyobb fás parkokban, gyümölcsösökben fészkelő állandó madarunk. Színes tollazatú, a varjúnál kisebb, mozgékony madár. Mindenevő, nyári táplálékát tojásokkal és fiókákkal egészíti ki. Ellenségei közül megemlíthetjük a héját és a karvalyt, fészkeit pedig a nyest fosztogatja.

Leggyakoribb jellegzetes, erőteljes "skrék" kiáltása, melyet gyakran riasztásra is használ. Kiváló hangutánzó, mesterien utánozza az egerészölyv "pjiéh" hangját vagy akár az ellenségének, a héjának a "kje-kje-kje" hangját. A fiatalon megszeliidített példányok emberi hangokat is képesek utánozni. A szajkó az erdő szemfüles őre, mindig figyelmezteti a többi állatot a veszélyre, ezért a vadászok által nem kedvelt madár.

Egerészölyv (*Buteo buteo*)

Széles szárnyú, rövid, lekerekített farkú madár. Órákon át kering mozdulatlan szárnyakkal. Az egerészölyv röpte lomha; időnként egy helyben szitál. Ragadozómadárhoz képest különösen zajos madár, főleg tavasszal. Főleg hangos, miákoló, „kijjő” hangját hallatja (a szajkó nagyon ügyesen utánozza!); elsősorban röptében szól.

Meglehetősen gyakori. Olyan erdőkben, kis facsoportokban költ, ahonnan nyílt területekre, mezőgazdasági földekre, rétekre vagy mocsarakra járhat ki. Fészkelésre leggyakrabban használt fafajai a kocsányos-és kocsánytalan tölgy, a gyertyán, az akác és a fenyők. Fészket mindig a törzs mellé, az ágak tövéhez építi, 10-20 m magasságban. Télen északi példányok is érkeznek hozzánk. A fészkelés időszakában az emlősök, pockok és vakondok jelentik a fő táplálékot. Tömegesen fogyaszt patkányt, egeret, hörcsögöt, cickányokat, ritkán sünt. Kis magasságból ereszkedik le zsákmányára. Szívesen jár a dögre is.

Holló (*Corvus corax*)

A holló a Föld legnagyobb varjúféléje és egyben legnagyobb termetű énekesmadara. Tollazata fémes csillogású koromfekete. Nagyobb, mint az egerészölyv. Világszerte elterjedt, ebből fakadóan változatos élőhelyeken is megtalálható. Elsősorban a nyíltabb területeket kedveli (sík területekkel tarkított hegyvidéki erdők, fátlan tundrák, sziklás tengerpartok, félsivatagok). Mindenevő, gyakorlatilag mindent megeszik, amit el tud kapni, meg tud szerezni. Közismert, hogy a döghúst is kedveli, de a bennük fejlődő lárvákat még inkább. Az ellő háziállatoknál is lesben áll, hogy a méhlepényt eltakaríthassa. A fő tápláléka az emlőshús, amelyet a rovarok és madarak követnek. Magokat, gyümölcsöket és rügyeket is szívesen elfogyaszt. A holló az egyik legintelligensebb madár. Nem költöző madarak, de a legszélsőségesebb időjárású hónapokban elvándorolnak.

EMLŐSÖK osztálya

Vörös mókus (*Sciurus vulgaris*)

A közhiedelemmel ellentétben mókusaink nem alszanak téli álmat, legfeljebb a nagyon zord időjárás esetén napokig nem mozdulnak ki fészükéből. A mókus akrobatikus ügyességgel mozog a faágakon, akár fejfelé is képes szaladni a fa törzsén. Elsősorban a több fafaj alkotta elegyes állományú erdőket kedveli, melyek a termésérés elhúzóódása miatt kiegyenlítettebb táplálékeloszlást biztosítanak. Fenyvesekben, lombhullató és elegyes erdőkben éppúgy megtalálható, mint parkokban és kertekben. Nappali aktivitású, fán lakó és fészkelő faj. Az ágakon könnyen és jól mozog. Ha teheti, nem jön le a földre, mert ott lassabb mozgása miatt kiszolgáltatottabb a ragadozóknak. A mókusok különböző növényi magvakkal és termésekkel, valamint gombákkal táplálkoznak. Ezen kívül egyéb növényi részeket (rügyek, bimbók és fakéreg), zuzmókat és gerincteleneket (főleg hernyók) is fogyasztanak. Madártojások és fiókák zsákmányolása is előfordul. Ősszel sok kis élelemraktárt hoz létre.

Keleti sün (*Erinaceus roumanicus*)

A sünök hátát fedő tüskék megvastagodott szőrképződmények. Magyarországon elterjedt, a legtöbb fákát, vagy cserjéket legalább elszórtan tartalmazó vidéken megfigyelhető. A településeken kifejezetten gyakorinak mondható jelenléte. Napnyugta után jár táplálék után, veszély esetén összegömbölyödve szúrós túpárnává változik, és útját csak akkor folytatja, ha újra biztonságban érzi magát. A sünök látása viszonylag gyenge, de az éjszakai viszonyok között remek szaglására és kifinomult hallására támaszkodva kiválóan tájékozódik. A hideg téli hónapokat farakások, rőzsekupacok alatt téli álomban vészeli át. Jó alkalmazkodóképességének köszönhetően a lakott területeken is stabilan jelen van.

Rőt koraidenevér (*Nyctalus noctula*)

Hazánk leggyakoribb denevérfaja. A nagyvárosokban, kis településeken és erdősült területeken mindenütt megtalálható. A legjobban urbanizálódott, legalkalmazkodóképesebb denevér. A búvóhelye nyári időszakban fák odvaiban, kéregpedések alatt van. Legnagyobb kolóniáját – melynek egyedszáma megközelítette a 900 egyedet – Miskolcon számolták egy épület tetőszerkezetében. Barlangokba nem megy. A koraidenevérek onnan kapták a nevüket, hogy korán, még napnyugta előtt elindulnak táplálékszerző körútjukra. Főként bogarakra és éjszakai lepkékre vadásznak. A koraidenevérek rendszeresen isznak is, melynek során a fecskékhez hasonlóan rácsapnak a vízfelületre, és röptükben isznak. Nyílt terepen illetve magasban hallatott hangjának legerősebb része 21 kHz alatt található. A korai denevérnek kevés ellensége van. Alkalmanként a kabasólyom, a gyöngybagoly vagy a macskabagoly zsákmányolhatja. (Magyarország emlőseinek atlasza, 2007)

Európai borz (*Meles meles*)

Hazánkban napjainkra szinte mindenhol előforduló, közönséges ragadozó. Domb-és hegyvidéki lobbullató és lomb-fenyő elegyes erdőkben, bozótosokban, akácfoltokban, folyó menti élőhelyeken, mezőgazdasági területeken él. Előfordulását befolyásolja a talaj minősége, mert kotorékát maga ássa a talajba. A kotorék kijáratának alakja vízszintes irányban ovális, szemben a rókáéval, mely függőlegesen ovális. A kijárat előtt földkupac található. Ezek alapján nem lehet 100%-osan megállapítani, hogy ki a kotorék lakója, mert a két említett faj elfoglalhatja egymás kotorékát, sőt, nagyobb, sokkijáratos kotorékat együttesen is használhatnak. A borzra jellemző, hogy ürítőhelyeinek (latrinák) többsége a vára közelében található. A téli időszakban, hideg időjárás és táplálékhiány esetén napokig nyugalmi állapotot vesz fel, de valódi téli álmot nem alszik. Tápláléka igen változatos, tipikus mindenevő ragadozó. Táplálékában a gyűrűsférgék, a talajszinten élő rovarok, a gyümölcsök, a gabonafélék, a kisemlősök vagy a kétéltűek lehetnek elsődlegesen fontosak. Természetes ellensége nincs. (Magyarország emlőseinek atlasza, 2007)

Nyest (*Martes foina*)

Hazánkban a nyest általánosan elterjedt, szinte az ország egész területén előfordul. Sík-, domb-és hegyvidékeken egyaránt élhet. A gazdag cserjeszintű lombhullató erdőségek, erdőszegélyek, vízfolyások menti fás társulások egyaránt ideális élőhelyei. Vidéki, falusi környezetben régóta ismert előfordulása, de ezeken a területeken inkább csak táplálékszerző körutakat tesz. A nyest alapvetően magányosan élő ragadozó. Nappal is mozog, de éjszaka és hajnalban a legaktívabb. Legfontosabb táplálékai a kisemlősök, ezen belül is a mezei pocok. Emellett gyakran fogyaszt madarat és madártojásokat is. A növények (pl. gyümölcsök) gyakran, de kis mennyiségben szerepelnek táplálékában. A nagyobb ragadozó madarak, baglyok, sasok elkapathatják a nyestet, alkalmanként a róka és a sakál táplálékában is előfordul. (Magyarország emlőseinek atlasza, 2007)

Nyuszt (*Martes martes*)

A '90-es évek elején jellemző előfordulási területe a Dunántúl és az Északi-középhegység erdősegei voltak. Legelterjedtebb Vas, Zala és Veszprém megyékben, legritkább Csongrád, Hajdú-Bihar, Bács-Kiskun és Békés megyékben. Főként a dombvidéki és középhegységi erdőkben fordul elő, mely lehet lombhullató, fenyves és elegyes erdő is. Az erdőállomány kora az odúképződés révén meghatározó a nyuszt előfordulása szempontjából. A nyuszt főként éjszaka és szürkületben jár tápláléka után. Leggyakoribb táplálékát rágcsálók, rovarrevő emlősök, madarak, gyümölcsök és döghús alkotják. Természetes ellensége az uhu, a vadmacska és a hiúz. (Magyarország emlőseinek atlasza, 2007)

Mogyorós pele (*Muscardinus avellanarius*)

Csak Európában és Törökországban fordul elő. A leggyakoribb magyarországi pelefajunk. Magyarországon elsősorban a hegyes-dombos vidékek jellemző rágcsálója. Az Északi-középhegységben szinte mindenütt előfordul. Igen sokféle erdőtársulásban megtalálható, bár a szárazabb erdőket inkább elkerüli. Elsősorban útszéli cserjésekben, bozótosokban, bogyós termésekben gazdag bokorszigettel rendelkező erdőkben él. Elsősorban a gyertyános-tölgyesek, gyertyános-bükkösök szintjét kedveli. Alkonyati, éjszakai aktivitású rágcsáló, nappal jórészt a fészében pihen. A Kárpát-medencében a mogyorós pelék táplálékában nemcsak mogyoró, hanem a som, makk, csipkebogyó, kőkeny is előfordul. Nagy energiatartalmú táplálékot (virágnektárt, cukrokban gazdag bogyókat, ízeltlábúakat) is fogyaszt. Ellenségei leginkább a kisragadozók, valamint a baglyok. (Magyarország emlőseinek atlasza, 2007)